

КЛАСИКА ЖАХІВ
ЕДГАР АЛАН ПО. ГОВАРД
ЛАВКРАФТ
Падіння дому Ашерів. Поклик
Ктулху

Едгар Аллан По
Падіння дому Ашерів

*Son coeur est un luth suspendu:
Sitôt qu'on le touche, il résonne.*

De Béranger

*(Його серце — підвішена лютня:
Доторкнись — і вона задзвенить)*

Беранже¹

Через цілий млистый темний глухий день
восени, коли хмари гнітючо звисали з низького
неба, я їхав сам верхи дивною й жахливою країною;
і, нарешті, коли витяглися довгі вечірні тіні,

¹ Беранже — Pierre Jean de Béranger (1780–1857), з вірша
«Le refus» («Відмова»).

побачив меланхолічний Дім Ашерів. Не знаю, як то сталося, але при першій погляді на нього почуття нестерпного суму увійшло в мою душу. Я кажу — нестерпного, бо те почуття не полегшував той напівприємний, поетичний бо, настрій, що навівають найсумніші краєвиди у страшній і нелюдській містині. Я подивився на сцену, що була переді мною, на самий замок, і простий ландшафт — на бляклі стіни — на порожні, як очі, вікна — на рідку високу осоку — на рідкі стовбури засохлих дерев — з отим над усе гнітючим чуттям, яке буває тільки в того, хто прокидається після опійного сну, — гірким падінням у буденне життя — огидним спаданням серпанку. Серце хололо, падало, падало в безодню — мисль плекала непереборний жах, і скільки б не цькувала її фантазія, не могла її підійняти в гору. «Що ж то, — спинився я й думав, — так упливало на мої нерви, коли я дивився на дім Ашерів»? Це була тайна невирішена, і я не міг боротися з темними образами, що наступали на мене. Я мусив мимоволі визнати, що хоча безумовно *існують* у природі такі сполучення простих предметів, що мають силу отак на нас упливати, та все ж аналіз отих сил лежить глибше від сфер нашого мислення. «Могло статись, — міркував я, — що просто інакшого розпологу подробиць сцени чи деталей картини досить було б, щоб зменшити чи, може, і знищити

зовсім її спроможність родити сум». І от, перевіряючи свою думку, я скерував коня до прикрого берега чорного зловісного озера, що в непорушнім блисківі лежало коло будов, і подивився вниз — і відчув жах ще глибший, ніж попереду — бачивши викривлені й перевернуті образи сірої осоки, мертвих дерев і порожніх, як очі, вікон.

Проте в цій домівлі суму я збирався прожити кілька тижнів. Її власник Родерік Ашер був товаришував зі мною за хлоп'ячих літ, та багато років минуло з того часу, як ми бачилися в-останнє. Але незадовго перед тим я, перебуваючи далеко в іншому краю, дістав листа від нього, що своїм дико настирним змістом вимагав особистої відповіді. Письмо його показувало ознаки нервового напруження. Він писав про гостру тілесну хворобу — про розумовий розлад, що гнітив його душу, про серйозну потребу бачити мене, як свого найкращого, ба єдиного друга, щоб у моїм веселім товаристві мати полегкість від недуги. Той тон, у яким все це, і багато ще чого було сказано — те *серце*, що жило в цім проханні, не дозволяло мені довго вагатися, і я негайно скорився закликові, що все ж здався мені дивовижним.

Хоча, хлопцями будши, з нас були близькі приятелі, та я на ділі мало чого знав про свого друга. Він завжди був надзвичайно стриманий і

самітний. Я знав, однак, що його дуже стародавню фамілію спредвіку характеризувала особлива чуйність, що виявлялася протягом багатьох поколінь у багатьох мистецьких творах, за останніх часів позначилася в ділах щедрої і скромної благодійності і в ревній пристрасті радше до витівок, ніж до класичних і ясних красот музичного мистецтва. Я знав також той дуже незвичайний факт, що пень раси Ашерів, хоч який поважний вік він мав за собою, але ж ніколи не дав якої довговічної парості, інакше сказати, що вся родина зменшувалася і вимирала і що так було завжди з дуже невеликими змінами й варіяціями. Обмірковуючи те, як оце вимирання ішло в згоді з особливостями самих людей і як воно могло протягом віків упливати на них, я думав, що, може, якраз ця відсутність бокових галузів і послідовна незмінна передача дідизни від отця до сина вкупі з ім'ям нарешті настільки поєднала в уяві селян замок і родину, яка ним володіла, що первісна назва дідизни зовсім зтерлася й розчинилася у тій двозначній і староденній назві «Дому Ашерів».²

² «Дім Ашерів» — «House of Usher»: House — 1. дім, житлова споруда; 2. рід, фамілія. Саме ж прізвище Usher для англійського читача асоціюється з посадою придверника (швейцара, капельдинера), який зустрічає новоприбулих гостей чи відвідувачів, — або ж урядовця, який знайомить

Я сказав, що єдиним наслідком моєї дещо дитячої спроби, коли я заглянув у озеро, було те, що перше химерне враження ще поглибилося. Не може бути сумніву в тім, що свідомість швидкого зростання в мене забобонів — чому б мені називати це інакше? — що ця свідомість послужила тільки до того, щоб забобони ще збільшити. Скільки я знаю, такий вже є парадоксальний закон усіх почуттів, що в основі їх лежить страх. І, може, тільки з цієї причини, коли я перевів знову очі на самий замок з образу його в озері, в уяві моїй виросла дивна вигадка, вигадка настільки смішна, що я згадаю її лише, щоб показати творчу силу почуттів, що мене гнітили. Вона так уплинула на мою уяву, що я дійсно повірив, що над усім замком і маєтком нависла атмосфера, властива їм самим і їхньому непосредньому оточенню — атмосфера, що немала нічого спільного з повітрям і небом, а видималася з мертвих дерев і сірих мурів, і мовчазного озера, — чумний і таємничий дим, тьмянний, кляклий, заледве видимий на колір.

Струшуючи з душі своєї те, що мусило б бути тільки сном, я уважніше роздивився на саму будову. Головне, чим вона визначалася, це своєю одвічною стародавністю. Століттями вона мусила

необізнаних з заведеним порядком речей.